

Aknaszlatina, az európai sóbányászat egyik fellegvára

RÉTHY KÁROLY

Közismert, hogy az egykori *Máramaros vármegye* területén a só párlás útján való kinyerése, majd bányászata már az ókorban elkezdődött. De azt, hogy a *Tisza* jobb oldalán található *Aknaszlatinán* (*Szolutvino, Ukrajna*) mikor kezdtek el a só kitermelését, nagyon nehéz megmondani. Csak utalások vannak arra, hogy *Aknaszlatina* északnyugati részén süppedések jelzik a régi bányamunkák nyomait, s innen nyugatra a *Zátony* nevű hely közelében levő forrás vize által kioldott sót, amelynek összetétele Na, K, Ca, Mg, Fe, HCl, H₂SO₄ és CO₂ volt (5), kezdetben a helyi lakosok párlás útján termelték ki. Azonban arra már konkrét bizonyítékok vannak, hogy *Aknaszlatinától* északnyugatra, a *Királyvölgyben*, ahol 1846-ban *Kiszling János* aknatiszt vezetése alatt még sótermelés folyt, 1817-ben és 1846-ban 4 nagyobb és 30 kisebb ősi sóbányaművet, faszerszámokat, favályúkat, fa feszítőrudakat, facsákányt és kimosott sódarabokat fedeztek fel. Az is megállapítható volt, hogy a só kinyerése édesvízzel való oldással történt (12, 10). *Taracközön* egy régen beomlott bányagödörben is találtak hasonló ősi faszerszámokat és gyökérből sodort köteleket (11). *Szokol Pál* geológus szerint, aki jól ismerte *Máramaros* földtanát és bányászatát, az itt talált ősi szerszám-maradványokat még kőkorszakinak is lehetne nevezni. Ezeket a *Kunigunda-tárnában* őrizték, s 1896-ban *Budapest*en, az ezredéves országos kiállításon mutatták be (10).

A *Máramarosszigettől* 5,7 km távolságra található (16), szinte kimeríthetetlenül gazdag aknaszlatinai sótest 2160 m hosszú, 1700 m széles (8) és több mint 600 m vastag (2), ÉNy-DK irányú csapással és 65-81° ÉK-i dőléssel. A sótest fekéjében piroxénandezit-

tufa található, benne agyagosmárga- és homokkő-fészkekkel. A sótest fedőjét 1,5-19 méteres vízszigetelő réteg, a sógyag (pallag) képezte, amely helyenként 25-30 m vastagságig kavicssal, homokkal és földdel volt borítva (12, 2). Az itt talált só meglehetősen tisztának mondható, de összetételében kis mennyiségben, más szennyezőanyagok mellett még a gipsz, anhidrit, szilvin, carnallit is jelen volt (12, 14).

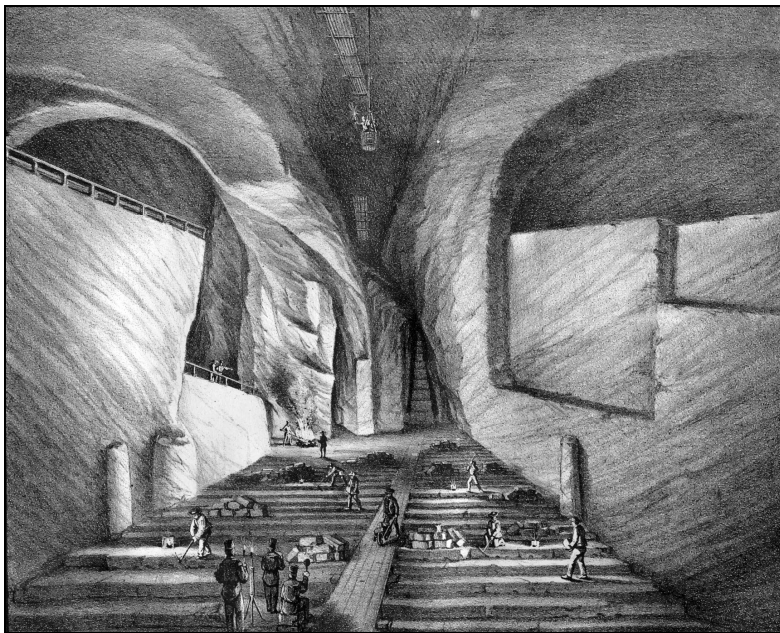
Ez a sókitermelő-hely *Szlatinafalva*, *Zlatina* vagy *Zlathyna* néven 1360-tól ismert, s két 1458-ban kelt oklevélben is felmerült (4). Azonban a *Tisza* kavicsterasza alatt elhelyezkedő sótestet csak 1773-ban kezdték kutatni és feltárni (3). Az aknával és kamrával történő újabbkori sótermelési folyamat pedig csak 1778-ban indult meg, amikor az említett ősi sóbányaművektől délkeletre megkezdték *Krisztina-akna* telepítését, ahol a sótestet 18 m mélységben találták meg (12).

Az említett tények azt bizonyítják, hogy a három legismertebb máramarosi sóbánya közül az aknszlatinai volt az egyik legfiatalabb. A későbbiek során *Aknaszlatinán* nyolc sóbányában (aknában) folyt a termelés: a *Krisztina*-, az *Albert*-, a *Kunigunda*-, a *Miklós*-, a *Lajos*-, a *József*-, a *Ferenc*- és az új *Lajos-bányában*. Mint láttuk, elsőnek a *Krisztina-akna* került megnyitásra 1778-ban, de mivel az itt talált só földesnek bizonyult, hamar felhagytak a mélyítésével és a sótermeléssel. Utána 1781-ben az *Albert-bánya* következett, amelynek a mélysége 1786 körül már 25 m volt; de 1788-ban víz alá került, ami miatt művelését kénytelenek voltak feladni. Ebben az időben az itt működő bányák számos nehézséggel küzdöttek (2).

1789-ben nyitották meg a *Kunigunda*- és a *Miklós-bányát*, melyeket 1790-ben egyesítettek, s utána már az összekapcsolt bányában folyt a kitermelés. 1804-ben került megnyitásra a *József*- és a *Lajos-bánya*. Az előbbi a fejtésre való felkészítés után mint tartalék-bányaként szolgált. A Lajos-aknából, ahol csak 68 m mélyen kezdődött el a sófejtés, 87 m mélységben egy 210 m hosszú déli, valamint egy nyugati reményvágatot hajtottak. A *Lajos-bánya* 1809-ben még művelés alatt állt, de később víz alá került. 1808-ban nyitották meg a *Ferenc-bányát* (2), amelyhez 1833-ban egy

szállító- és járóaknát is mélyítették. 1853-ban a *Ferenc-bánya* alapterülete 4784 m², mélysége pedig 19 m volt (12).

Az 1850-es években *Aknaszlatina* sókitermelése kb. évi 17.200 tonna volt (14). A bányát 1852-ben *I. Ferenc József* osztrák császár is meglátogatta (15). Az intenzív sóbányászatnak köszönhetően az 1860-as években, a magyarországi sótermelésének több mint 50%-a került ki a máramarosi bányákból. Csak az aknaszlatinai sóbányák az országos mennyiségnek 23%-át adták (2). 1868-ban, amikor a máramarosszigeti bányai igazgatóságot *Prugberger József* vezette, a hazai sótermelésnek már több mint a 60%-át Máramaros szállította.

A Kinga nevű sóakna Szlatinán. (Varsányi rajza után kőre rajzolta Rohn. Magyarország és Erdély Képekben, 2. köt. 1853.)

1880-ban a bányai igazgatóságot *Máramarosszigetről Aknaszlatinára* helyezték át, és *Rónaszéket*, valamint *Aknasugatagot* is ennek rendelték alá. 1882-ben, amikor a *Kunigunda-Miklós* bánya 80

m mély volt, az *Albert-bánya* irányából vízbetörés történt. Ennek ellenére az 1882-84-es években az egyesített *Kunigunda-Miklós*-és a *Ferenc-bányából* kb. évi 0,7 millió tonna tiszta és 0,3 millió tonna földes só került kitermelésre (14). 1886-ban nyitották meg az új *Lajos-bányát* (2). 1891-ben a *Kunigunda-Miklós bánya* már 163.440 m² alapterületű és 129 m mély volt (12), 1889-ben pedig elérte a 140 m-es mélységet (11).

Az aknaszlatinai sóbányák kincstári tulajdonban voltak, és tisztjei vezetésével a kamara művelte, a só termelése és kereskedelme pedig kincstári monopóliumnak számított. A bányaművelés réselés útján 212 kg súlyú, hasáb alakú darabokban (aknasó) történt, amiből egy sóvágó nyolc óra alatt 16-20 darabot készített (12), s ezekből 43-45 kg súlyú kősó-darabokat vágtak (14). A törmeléksót őrlés után 50 kg súlyban, zsákokba csomagolva jutatták el a raktárakba. Innen a *Tiszán* vagy szárazföldi utakon bérfuvarosok szállították tovább az ország különböző pontjain található sólerakatokba (sóházakba) (12). 1896-ban a *Kunigunda-Miklós-bánya* egyik terme még művelés alatt állt, amelynek alapterülete 9861 m², mélysége pedig 167 m volt (16). Ugyanúgy a *Ferenc-bánya* is (16), amelynek legmélyebb szintjén, 45 m mélyen egy emléktáblát helyeztek el a millennium emlékére, a következő felirattal: „Emlékiül: 896-1896” (1). (Félreértések elkerülése végett ez nem azt jelenti, hogy az aknaszlatinai sóbánya 896-tól létezik.)

Mivel a sötömzs egyes részein a fedőrétegből hiányzott a pallag (sóság), a *Kunigunda-bányát* 1906-ban elöntötte a víz, és később beszakadt, vele kb. 150 m hosszan a bánya felett vezető országút is (2). Történt mindez annak ellenére, hogy az aknaszlatinai bányák 12 vízelvezető tárnával rendelkeztek (12).

1910-11-ben az évi sótermelés 600 munkással 38.000 tonna kősó és 10.000 tonna ipari só volt (8). Ekkor az országban felszínre hozott só mennyiségének 51,23%-át *Máramaros* adta. A *Ferenc-bányát* ebben az időben modernizálták, és ettől kezdve a sóvágáshoz már réselőgépeket használtak. Így 1913-ban a magyarországi összes sómennyiség 16,3%-át termelték ebben az aknában.

Az I. világháborút lezáró trianoni békeszerződés alapján sóbányáink többsége *Romániához* került, *Aknaszlatinát* azonban *Csehszlovákiához* csatolták. A háború előtt évi 2,5 millió mázsa só termelő iparág teljesen megszűnt, mivel 1920 után egyetlenegy

sóbánya sem maradt a megcsonkított *Magyarország* területén (9). Annak ellenére, hogy az aknaszlatinai (szlovákul *Slatinské Doly*) sóbányák jelentős jövedelmet biztosítottak a csehszlovák kincstárnak, 1924-ben tömeges elbocsátásokra került sor, ami miatt *Hokki Károly* (csehszlovák) nemzetgyűlési képviselő és 23 társa interpellációt nyújtottak be a közmunkaügyi miniszternek (7). A beomlások és részben a bányaművelés okozta talajszüppedések miatt a község lakóházait északabbra telepítették. 1925-ben megkezdték a *Kunigunda-bánya* feletti kavicsréteg elhordását a só külfejtéssel való kitermelése céljából, aminek gazdaságossága kétségesnek bizonyult (2).

A kárpátaljai terület *Magyarországhoz* történő visszacsatolása után (1939-1944) az aknaszlatinai sótermelést *Koós Béla* m. kir. bányatanácsos vezette. Ekkor a *Ferenc-* és az új *Lajos-bánya* volt művelés alatt, ahol a sófejtés a legmodernebb réselőgépekkel, mélyszinti műveléssel történt. Ebben az időben kb. 750 munkás napi 100 vagon sót termelt (a *Lajos-bánya* 60, a *Ferenc-bánya* 40 vagon). Mivel *Magyarország* napi sószükséglete csak 45 vagon volt, így a két bánya könnyen elláthatta azt (2). Ezért *Telegdi Roth Károly* 1941-ben nem véletlenül írta: „*Aknaszlatina már egymagában is ellátja Magyarország sószükségletét*” (13). A bánya kiemerülésétől nem kellett tartani, mivel a próbafúrás még 600 m mélyen sem érte el a sótelep talpát. A többi bányában ekkor részben a só szennyezettsége, részben a vízbetörések miatt már nem folyt termelés. A még művelés alatt álló *Lajos-bánya* két, kb. 500 m hosszú párhuzamos kamrájában, melyeket keresztvágatok kötöttek össze, 163 m mélyen dolgoztak. De a felső kamarában már csak néhány helyen fejtettek sót. A *Ferenc-bánya* ebben az időben 184 m mély, s a kamra belső magassága pedig 110 m volt. A 2. és 3. oldalkamrát elválasztó pilléren a millenniumi emléktábla, amelyről fentebb szólunk, 65 m magasságban díszelgett. (2).

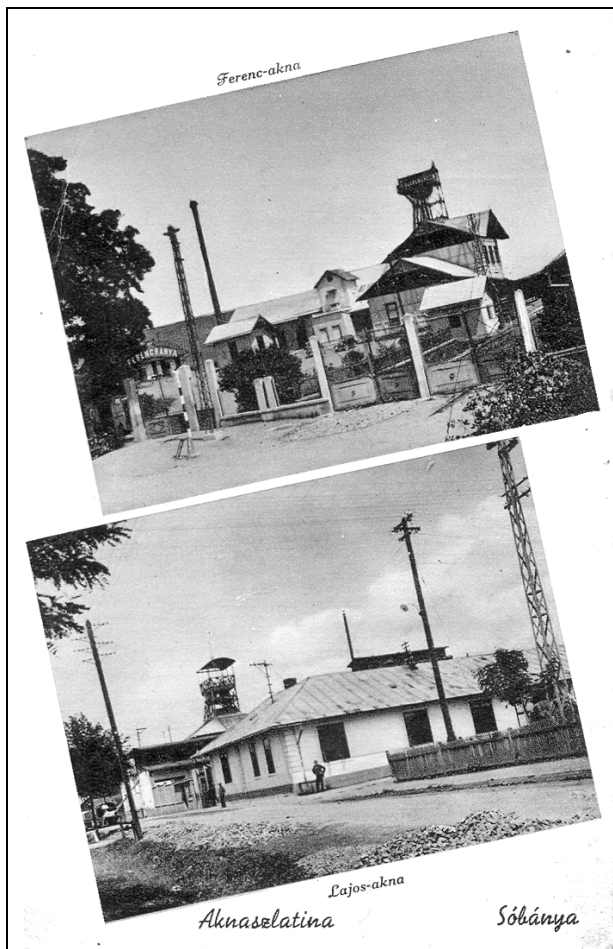
Miután a szovjet hadsereg 1944-ben megszállta *Kárpátalját*, a párizsi békeszerződés *Aknaszlatinát* a Szovjetunióhoz csatolta, és tovább folytatódott a só termelése. Itt, ahol az emberek életében évszázadokon keresztül meghatározó szerepe volt a sóbányászatnak, az egyik régi aknában a hagyományokat és a történelmi emlékeket őrző bányamúzeumot alakítottak ki 1974-ben. A 9. számú

aknában 300 m mélyen nemzetközi hírű asztma- és allergia-gyógyító szanatóriumot hoztak létre 1976-ban. A *Szovjetunió* felbomlása után (1991) *Aknaszlatina Ukrajna* részévé vált. Az 1998. és a 2001. évi árvizek után hatalmas földcsuszamlások voltak a területen. Ennek ellenére 2006-ban még mindig 250.000 tonna só termeltek, de nem sokkal később balesetveszély miatt leállították a termelést.

I r o d a l o m

1. *A magyar bányászat évezredes története* (I. köt.). OMBKE, Budapest, 1997. p. 313.
2. Az aknaszlatinai sóbányák. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 73. évf. 1940. 216-219. old.
3. BALÁZS Emil: A szlatinai sóaknák. = *Magyarország és Erdély képekben*. III. köt. Pest, 1853. 36-38. old. 1 kép.
4. CSÁNKI D.: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. Budapest, 1890. MTA, 452. old.
5. *Földtani Közlöny*, 1887. 418. old.
6. FÜLÖP József: *Az ásványi nyersanyagok története Magyarországon*. Budapest, 1984. Műszaki Könyvkiadó.
7. HOKKI K. et al.: Interpelláció (1268/XII.) a Közmunkaügyi Miniszter Úrhoz az aknaszlatinai (slatinské doly-i) sóbányamunkások tömeges elbocsátása tárgyában. Prága, 1931. június hó.
8. *Révai Nagy Lexikona*. I. köt. Bp. 1911. Révai testvérek, 247. old.
9. ROMSICS Ignác: *A trianoni békeszerződés*. Bp. 2005. Osiris Kiadó, 205-206. old.
10. SCHMIDT Sándor.: A bányászat az 1896-ik évi ezredéves országos kiállításon Budapesten. Sóbányászat. = *Földtani Közlöny*, 27. évf. 1897. 56-59. old.
11. SZILÁGYI István: Máramaros megye általános történetéből. = *Századok*, 1889. 8. sz.
12. SZOKOL P.: Az aknaszlatinai sótelep bányászata. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 12. évf. 1879. 133-135, 148-149. old.
13. *Telegdi Roth Károly*: A visszatért Erdély bányászata. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 74. évf. 1941. 29-33. old.
14. TÓTH Mike: *Magyarország ásványai*. Bp. 1882. 280-282. old.
15. VAHOT Imre: A szlatinai sóaknák, különösen Kinga és Miklós aknája. = *Magyarország és Erdély képekben I*. Pest, 1853. 151-153. old.

16. VÁRADY Gábor: Máramaros megye. = *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen. Magyarország.* VI. köt. Bp. 1900. 437-461. old.
-

Aknaszlatina, sóbánya. (Képeslap, 1940 körül.)